

“Maastricht ontmoet Dijkman”

Onder deze titel verscheen een kalender voor het jaar 2008 en was er van 18 februari tot en met 18 april van dat jaar een Dijkman-tentoonstelling in het Regionaal Historisch Centrum Limburg, Sint Pieterstraat 7 in Maastricht. De bezoekers noemden de selectie verrassend. Uit het werk van Christoffel Hendrik Dijkman was er behalve een aantal schilderijen van Maastricht ook werk te zien uit de tijd dat Dijkman in Belgisch Limburg verbleef en nog eerder in Noord- en Zuid-Holland: denk aan Vucht, Asch, Geneuth, maar ook aan Leuven, en aan Rotterdam, Amsterdam, Den Haag, Delft en Wassenaar en het Groene Hart.

De opening werd verricht door Burgemeester Leers van Maastricht, en werd een feest door het grote aantal mensen dat erbij aanwezig was, door de gastvrije ontvangst in het prachtige gebouw en door de boeiende toespraken. Namens de Stichting Christoffel leidde Margot van Dam de tentoonstelling in met een verhaal over Dijkman

van wie het op 12-jarige leeftijd al vaststond dat hij kunstschilder wilde worden. Cor Stevens voerde Dijkman vervolgens op in een prachtige beschrijving van het naoorlogse Borgharen als “de held uit zijn jeugd” en Burgemeester Leers zag de tentoonstelling als een kunstzinnige vertolking van de schoonheid van Maastricht en noemde Dijkman - in navolging van de conservator van het Haags Historisch Museum - geen kleine, maar een Maastrichtse meester. Met de nadruk op meester!

De tentoonstelling is zeer goed bezocht. Menig museum zou jaloers zijn op zoveel bezoekers. De complimenten in het gastenboek liegen er niet om. In onderstaande greep uit de noteringen wordt Dijkman, de Stichting Christoffel en het RHCL uitgebreid lof toegezwaaid: Een bijzonder mooie tentoonstelling in een fraaie entourage. | We hebben weer genoten! | Kunst met een grote “K”|

Onvergetelijk, de herinnering ontroert! | Geweldig dat jullie ons zo laten genieten! | Der Weg nach Maastricht hat sich gelohnt! | Christoffel nu voorgoed aan de vergetelheid ontrukkt! | Prachtige historische plekjes teruggezien! | Mag ik de “Stichting Christoffel” van harte feliciteren met deze prachtige tentoonstelling op deze mooie lokatie. | Een afvaardiging van de Heemkundige Kring “Vochte” heeft weer eens in bewondering gestaan voor de capaciteiten van

Dijkman. De relatie die hij had met Vucht geeft een nog een extra dimensie aan ons bezoek. | Wat een liefde voor zijn vak: Dijkman diende de kunst! | Dit oeuvre verdient ruime belangstelling! | Geef Dijkman een vaste plek in zijn en ons Maastricht! |

De tentoonstelling en de publiciteit er omheen hebben weer de tientallen “ontdekkingen” opgeleverd. Sommige mensen merkten na hun bezoek aan de tentoonstelling pas dat ze zelf ook een schilderij van Dijkman bezitten. Dijkman’s oeuvrecatalogus wordt steeds dikker!

Toespraak Margot van Dam bij de opening van de Dijkman tentoonstelling te Maastricht op 16 februari 2008

Mag ik beginnen met een paar mensen te bedanken? Op de eerste plaats de heer De Graaf. U wil ik bedanken voor het enthousiasme waarmee u Bea en mij vorig jaar ontving, en voor de gastvrijheid waarmee u ons **allen vandaag ontvangt**. Wij hebben in de afgelopen maanden veel contact gehad en zijn onder de indruk van hoe hier - onder uw leiding - wordt gewerkt. Iedereen is even vriendelijk, behulpzaam, deskundig en accuraat! En als je ziet hoe de tentoonstelling is ingericht dan zijn onze complimenten méér dan op hun plaats! Wij zijn dus blij dat we rond de jaarwisseling uw mensen allemaal een Dijkman-kalender cadeau hebben kunnen geven! Overigens dankzij de sponsors.

Als ik het over sponsors heb, dan heb ik het over de “Vrienden van Christoffel”. Zij helpen onze Stichting niet alleen financieel, maar ook praktisch! Mede dankzij

een aantal van die vrienden zijn 34 schilderijen (afkomstig uit alle uithoeken van het land, én uit België) naar hier vervoerd. Maar dat had natuurlijk niet gekund zonder de medewerking van de eigenaren! Die wil ik hartelijk bedanken voor het in bruikleen geven van hun schilderijen. Bijna alle bruikleengevers zijn hier, dus kan ik zeggen: zonder u hadden we deze tentoonstelling niet gehad.

Cor Stevens wil ik op voorhand bedanken voor het verhaal dat hij zo gaat vertellen. In de korte tijd dat wij elkaar kennen, hebben we zo'n plezierig contact dat we hem durfden te vragen om hier het woord te voeren. Toen Cor eind 2005 "de held uit zijn jeugd" herontdekte heeft hij een prachtig verhaal over hem geschreven. Dat stond onder de titel "De schilder met het gouden hart" als kerstverhaal in "De Ster". Die tekst ligt hier nu in de vitrine. Vandaag gaat Cor het hebben over "Het huis van Moeder".

En dan natuurlijk Burgemeester Leers. Niet alleen wij van de Stichting Christoffel, maar ál die mensen die vandaag en de weken hierna gaan genieten van de schilderijen van Dijkman, zijn u héél dankbaar! Toen wij op 1 september 2006, na de première van "Iech en die vaan miech", met elkaar in gesprek raakten, zei u: "Als ik iets kan doen, bel mij dan gerust." Wij hebben uw hulp nodig gehad om uiteindelijk hier in dit schitterende gebouw te belanden. En verder zijn wij natuurlijk blij, en voelen we ons vereerd dat u de tentoonstelling wilt openen. Het is een mooie tentoonstelling geworden. Bij de selectie van de te exposeren werken, hebben we gekozen voor een retrospectief, een chronologisch overzicht van Dijkman's werk op basis van de plekken waar hij verbleef. We beginnen dus in Rotterdam, gaan naar Amsterdam en via Den Haag, Wassenaar en Delft naar Reeuwijk met werken van het Groene Hart. Vervolgens naar Belgisch Limburg en dan naar Maastricht om te eindigen in Borgharen. Verder laten we twee stilleven zien en vier voorstudies.

Maar laat ik het hebben over Dijkman. Behalve secretaris van de Stichting Christoffel, ben ik een kleindochter van Dijkman. Ik heb mijn Opa helaas niet gekend, maar ik heb het gevoel dat ik langzaam een beeld van hem krijg. En dat dank ik aan al die mensen die Dijkman wél hebben gekend en bij wie we op onze zoektocht zo welkom waren. Ik ben blij dat ik er via de stichting Christoffel aan kan bijdragen dat wij allen Dijkman leren kennen als kunstenaar en als een schilder die op doek, paneel en papier veel heeft vastgelegd wat inmiddels is verdwenen. Wat bewoog deze kunstenaar? Uit Dijkman's autobiografische schets, maak ik op dat schilderen zijn passie was, en dat het voor hem op 12-jarige leeftijd al vaststond dat hij voor dit beroep ging kiezen. Op die twee A4-tjes schrijft hij in 1952 (twee jaar voor zijn dood) over zijn inspiratie en over de lessen aan de tekenacademies. Hij noemt de namen van zijn leraren en grote voorbeelden als Braakensiek en Willem de Zwart. En hij schrijft dat August Allebé hem een "geboren schilder" noemde. Verder meldt hij nog voor welke firma's hij heeft gewerkt en dat hij uiteindelijk naar België, Limburg en Maastricht is vertrokken. En - misschien omdat wij (van de stichting dus) dat moesten weten - zette hij er

nog even bij dat hij zijn werk eerst met C. Dijkman tekende en later met Henk Dijkman. Zo van: Je weet maar nooit of iemand zich in je werk gaat verdiepen!

Om de academies in Rotterdam, Amsterdam en Den Haag te bezoeken, is Dijkman met zijn vrouw, en uiteindelijk vijf kinderen, vaak verhuisd. Wij hebben de adressen achterhaald waar hij met zijn gezin heeft gewoond. Dat zijn er 17! Die verhuizingen brachten ongetwijfeld de nodige spanningen teweeg en als je daaraan toevoegt dat Dijkman meer met schilderen dan met geld verdienen bezig was, dan ging het niet écht goed in huize Dijkman. Steeds vaker en langer was hij van huis en toen hij 45 was, koos hij voor het schimmige, toen nog ongesubsidieerde, kunstenaarsleven. Ik vermoed dat het compliment van Allebé: "Gaat naar buiten en schilder de natuur, gij zijt een geboren schilder" hem het laatste zetje heeft gegeven.

In 1925 belandde Dijkman in het Belgische Vught en leerde daar Bert Gorissen kennen. Die heeft veel voor hem betekend. Bert's dochter (zij is hier met man en zoon!) vertelde dat Henk vaak bij hun thuis kwam. Hij at er regelmatig mee! Vader Gorissen kocht niet alleen de nodige schilderijen voor zichzelf en om cadeau te geven, hij bezorgde Henk ook opdrachten van anderen. En zo had Dijkman opeens een mecenas. Hij kreeg eindelijk de steun die een kunstenaar nodig heeft.

Steun vond Henk in 1937 ook bij Meesters, aan de Brusselsestraat in Maastricht. Daar huurden Henk en Rika een kamer. (Met Rika was hij een paar jaar eerder in België getrouwd.) Henk mocht in de werkplaats waar Meesters zijn tonnen maakte, van afvalhout spanramen maken. Dan hoefde hij die niet te kópen. Toen wij een aantal jaren geleden, de zaak van Meesters bezochten, hoorden we dat er aardig wat schilderijen in die familie zijn. Henk zal er de huur wel mee betaald hebben. De heer Meesters junior liet ons een aantal van die schilderijen zien. Enkele doeken waren op die door Dijkman zelf gemaakte raampjes gespannen. (Ook de familie Meesters is hier!)

Toen Henk een paar jaar later (Rika had hem verlaten) bij Bertha en Sjeng Wouters in Borgharen in de kost kwam, kreeg hij ook daar weer de nodige steun. Behalve een kamer kreeg hij er een "atelier". Nou ja, atelier!? Albert Wouters (hij is hier?) vertelde ons nog niet zo lang geleden dat het een houten optrekje was boven de varkensschuur. Maar Dijkman was er blij mee en zat er graag. Het was oorlog en schildersdoek was niet te krijgen, dus nam Sjeng voor Henk doek mee van de Mosafabriek. Er hangen hier en daar nog schilderijen die op dat doek zijn gemaakt. José Wouters (ook zij is hier) vertelde ons waaraan we dat doek kunnen herkennen: "Henk heeft het zwart gemaakt zodat het niet herkenbaar was, oorspronkelijk was het groen."

Bertha Wouters hebben wij in 1991 in Borgharen bezocht. Bertha was er met vele anderen van overtuigd dat Henk in het zuiden gelukkig was. Maar ze zei er wel bij dat hij zijn kinderen miste. Die woonden allemaal in Holland, zoals de Limburgers de provincies Noord- en Zuid-Holland noemen, en dat was toen ver weg. Toch

bezochten zijn kinderen hem af en toe, zowel in België als in Borgharen. Maar wat zou Opa trots zijn geweest dat Wim, Bea en ik (kinderen van twee van zijn dochters) - met hulp van Marion Feddema - een stichting voor hem hebben opgericht én die in leven houden! Blij zou hij zijn geweest dat zoveel nazaten vandaag naar Maastricht zijn gekomen. En trots dat hier ook familie van Bert Gorissen, van Meesters en van Wouters aanwezig is. Trots zou hij ook zijn geweest op de kalender (de derde Dijkmankalender!) en op deze tentoonstelling, de vierde Dijkman-tentoonstelling!

Voor de tweede keer wordt zijn werk in Maastricht tentoongesteld, in “zijn stad”! En dit keer ook nog eens op een plek waar alles wordt gekoesterd wat historisch interessant en waardevol is. En als Henk wist voor welke bedragen de hier geëxposeerde schilderijen verzekerd zijn, dan zou hij ... “Geen wonder”, zou hij gezegd hebben, “dat de burgemeester de tentoonstelling opent!”

Margot van Dam

Toespraak Cor Stevens bij de opening van de Dijkman tentoonstelling te Maastricht op 16 februari 2008

Herinneringen aan een jeugdheld

Ik zag het levenslicht in Borgharen, net voor het uitbreken van de tweede wereldoorlog. In een dromend dorp, romantisch omarmd en beschermd door twee waterwegen: de wispelturige Maas en het immer rustig zijnde kanaal genoemd naar Juliana. In deze introverte, pastorale omgeving genoot ik een beschermde jeugd.

Het dorp was als een eiland, het bood alles om een rustig en verzorgd leven te leiden.

Maar er was ook het prikkelende, het huiveringwekkende en het verrukkelijke waarmee de eilandpoorten van onze ziel geopend worden en het leven wordt tot een opwindend avontuur.

Zo was er de openbare pomp waar alle verhalen samenkwamen om dan, pikant gekruid, weer doorverteld te worden.

In opvallend veel cafés werd met een grote variëteit aan soorten gerstenat geleefd alsof elk moment eeuwig was, zelfs als het hele dorp onder water stond: “Onder nat, dan ook maar boven!”. “Zo boven, zo beneden.”

In zaal Bartels werd ademloos ons blikveld opgerekt tot ver over onze dorpsgrenzen. Missiepaters toonden films waardoor wij ons beeld van Afrika moesten bijstellen. Met weemoed namen wij afscheid van de missionaris, gekneveld in een grote soepketel, op een brandend houtvuur, met wilde zwarten dansend daaromheen.

Op zomeravonden speelde de virtuoze accordeonspeler op de stoep voor zijn huis en de trompettist van de fanfare gaf vanuit zijn tuin onvergetelijke openluchtconcerten.

En alle klanken – de stille en de luide – dreven door de Maasvallei, zweefden langs de huizen en kwamen altijd samen bij de kerk waar ze omhoog stegen – nagekeken door de torenhaan – tot ver boven de wolken waar de grote meester glimlachend en vooral vergevensgezind, glimlachend toekeek.

Het was hier dat een wonderlijke Einzelgänger, met volharding, langzaam en nederig de naoorlogse wereld trachtte te begrijpen en uit te drukken in vorm en kleur om zo een beeld van schoonheid te creëren. Hij was voor velen van ons een vreemdeling: als Hollender en als schilder. Van beide was er maar een. Ik had er geen idee van waar hij vandaan kwam en wij als kinderen vroegen ons dat ook nooit af. Hij was er domweg en woonde in café Wouters, bij Sjeng en de altijd lachende Bertha, vlak achter het schamele dijkje dat meestal niet instaat was om de Maas buiten het dorp te houden. Toen meneer Pastoor eens uitvoerig de geschiedenis van Mozes behandelde, in de godsdienstles, kreeg ik de grappige gedachte dat meneer Henk ook wel eens in een biezenmandje in het rijkelijke riet van de Maasoever gevonden zou kunnen zijn.

Meneer Henk was schilder-kunstenaar en probeerde in een wereld met de stank van de tweede wereldoorlog nog om ons heen, met de verkoop van zijn werken zijn brood te verdienen. Zijn thema's lagen rondgestrooid in het Maasland. Hij hield van de ziel van dit landschap. Ik denk nu, dat hij wellicht hier probeerde eenvoudig vrede te vinden. Een antwoord op het heimwee naar balans in de verstilling; dáár was de betere wereld.

Ik zag hem uren stilzittend op zijn krukje, achter zijn schildersezels, opgaand en één wordend met het tafereel dat voor hem lag. Met een soepel, zich corrigerend penseelschrift gaf hij zich over aan de emotie van het schilderij.

Hoe vaak en hoe lang heb ik zo niet naast hem gestaan?

We waren stil, hij zat, ik stond. Er was tederheid, niet aangeraakte tederheid. Samen aten wij het landschap leeg. Toen leerde ik hoe veelzeggend zwijgen zijn kan. Met een eenvoudig gebaar liet hij merken dat hij het leuk vond dat ik hem bewonderde. Hij gaf me een snoepje of een koekje terwijl hij zijn blik niet losliet van doek en landschap. En dat alles gehuld in de heerlijke geur van verf en terpentijn. Ik zie hem nog met de steel van zijn penseel, turend in de verte, de maatverhoudingen schatten.

Hij bleef traditioneel schilderen: op straat en in de natuur. Hij schilderde in de taal die wij spraken; een vocabulaire dat wij begrepen. Geheel iets anders dan het vaak ondoordringbare jargon van de musea. Met die taal bracht hij het ongeschonden Maasdal, een stukje van het arcadische Limburg, in beeld. De verhalen van het lokaal gewortelde. Hij maakte het mogelijk dat we nu de oude verhalen opnieuw tot leven kunnen brengen. Kijkend naar de werken die het huis van mijn opa en oma in beeld brengen kan ik nu mijn kleinkind vertellen en laten zien hoe het toen was. Henk representeerde niet alleen die wereld, hij wás die wereld.

Op gezette tijd bevestigde hij op een wonderlijke manier zijn in doeken verpakte schilderijen aan het frame van zijn fiets. Hoedje op, licht grijze regenjas aan, reed hij naar Maastricht. Daar moest het gebeuren, daar moesten zijn werken verkocht worden. Met spanning keek ik hem na. Als hij veel later weer aan de rand van het dorp verscheen, kon je al in de verte aan het spoor van zijn fiets zien in hoeverre hij succesvol was geweest. Als dat leek op een meanderende rivier was de handel goed verlopen. Aan het frame van zijn fiets was dan niets meer te zien.

Henk van Dijk werd later Henk Dijkman en nog later Christoffel Hendrik Dijkman.

Maar voor mij blijft hij meneer Henk, die me voor het eerst liet kennismaken met de beeldende kunst.

Die mij leerde te genieten van de schoonheid en de verstillings van de natuur.

Maar ook met de melancholie van het vergankelijke.

Om in heel eenvoudige dingen het bijzondere te zien: "In het kleine zit het grote, in elke druppel van de voorbij stromende Maas zit de oceaan."

Hoe zwijgen krachtig communiceren kan zijn.

Dat alles maakt deel van zijn verhaal.

En dit verhaal maakt hem tot held,

mijn held.

Hij was denk ik tevreden en gelukkig met zijn werk en zijn omgeving.

Hij viel op omdat hij zo gewoon was.

Cor Stevens

Toespraak Burgemeester Leers van Maastricht bij de opening van de Dijkman tentoonstelling te Maastricht op 16 februari 2008

Geachte vertegenwoordigers van de Stichting Christoffel en van het Regionaal Historisch Centrum Limburg, Dames en heren,

Allereerst wil ik u van harte danken voor de eer om deze prachtige tentoonstelling over Christoffel Hendrik Dijkman te mogen openen.

Henk Dijkman is van grote betekenis geweest voor de kunstzinnige vertolking van de schoonheid van Maastricht. Hij heeft als geen ander het 20-eeuwse gezicht van de stad Maastricht op het doek vastgelegd in zijn bekende post-impressionistische stijl.

Waarbij hij de stad vaak vanuit verrassende hoeken bekeek. Robert van Lit van het Haags Historisch Museum noemt Henk Dijkman terecht een 'kleine meester'.

Met de nadruk op meester, uiteraard. Ik zou daar graag nog aan willen toevoegen, dames en heren, een Maastrichtse Meester. Want hoewel Dijkman geboren en opgegroeid is in Zeeland en artistiek gevormd in Den Haag, is vooral zijn Maastrichtse periode de meest aansprekende.

De kwaliteit van zijn werk werd door deskundigen aanvankelijk als wisselend beschreven, mede als gevolg van zijn veelbewogen leven. Maar hier in Maastricht – of beter gezegd in Borgharen – kon Henk Dijkman zich helemaal wijden aan de kunst. En dat heeft schitterende werken opgeleverd, zoals we ook op de onlangs uitgegeven kalender kunnen zien.

Dames en heren,

Deze expositie is naast het eerbetoon aan Henk Dijkman nog om een andere reden van grote betekenis voor Maastricht. We werken in deze stad namelijk hard aan het cultureel zelfbewustzijn. En met 'we' bedoel ik niet alleen de gemeente, maar tevens de culturele instellingen, het bedrijfsleven en vele particulieren. We hebben ons samen dan ook een ambitieus doel gesteld, namelijk Maastricht als Culturele Hoofdstad van Europa in 2018.

Het is nog niet helemaal zeker of Maastricht zich officieel kandidaat stelt, omdat we eerst nog een haalbaarheidsonderzoek verrichten. Maar dat neemt niet weg dat we ons er vanaf nu op moeten voorbereiden, we moeten Maastricht cultureel positioneren. Het is niet zoals met de Olympische Spelen: je krijgt het toegewezen en je bouwt een paar stadions en een olympisch dorp. Nee, cultuur is veel meer een attitude, een constante factor in handelen en denken.

De titel Europese hoofdstad is dan ook geen doel op zich, maar de noodzakelijke

katalysator om dit proces te bevorderen.

Dames en heren,

Ik zou daar nog aan willen toevoegen dat cultuur niet alleen kunst met de grote K is voor een elitair publiek. Zoals het vooroordeel vaak luidt.

Cultuur in Maastricht is breed; dat is carnaval én TEFAF en dat is Beppie én Bach.

Zolang het maar geschiedt met de grote K van kwaliteit en niet van kassa.

Vandaar, dat ik zeer verheugd ben over de expositie 'Maastricht ontmoet Dijkman'.

Want deze toegankelijke expositie van een groot kunstenaar past perfect in dat streven.

Mijn inziens is het weer een stap voorwaarts op weg naar onze culturele ambitie.

Ik heb daar maar een woord voor: klasse met de grote K.

Laten we daarom niet langer praten en nu gaan genieten van al die prachtige werken.

Ik wens iedereen veel kijkplezier toe. En nogmaals de welgemeende complimenten aan de initiatiefnemers.

Gerd Leers